

Οι γραπτοί νόμοι και τα ήθη

§§ 39-40

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι (Κείμενο από μετάφραση)

Να κατανοήσουν οι μαθητές:

- ότι ο Ισοκράτης αντιτίθεται στην πολυνομία που υπάρχει στην εποχή του και όχι στους νόμους,
- ότι ο ρήτορας δίνει έμφαση: α) στη σχέση νόμων και συνηθειών, β) στη σχέση των γραπτών, δοκιμασμένων νόμων με το ήθος των ανθρώπων.

Επισημάνσεις

1. Ο Ισοκράτης, συνεπής προς τις παιδαγωγικές θέσεις του (*Κατά Σοφιστών*) αξιοποιεί στοιχεία από την εμπειρία των ακροατών (αναγνωστών) του με σκοπό να τους παρακινήσει να σκεφθούν όσα βιώνουν και να αποφασίσουν.
2. Στο βιβλίο του καθηγητή υπάρχει μετάφραση χωρίου του Πλάτωνα, το οποίο πρέπει να αξιοποιηθεί προκειμένου να αναδείξει ο διδάσκων τη σχέση των συνηθειών και του ήθους.

Σπουδαστές και Φιλόσοφοι στο «Διδασκαλείο τῶν Νόμων».
Μικρογραφία της χρονογραφίας του Ιωάννου Σκυλίτζη

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποια αντίληψη αποδίδει ο Ισοκράτης στον Άρειο Πάγο σχετικά με την ακρίβεια των νόμων και με ποιο επιχείρημα τη στηρίζει;
2. Ποια σημασία έχουν, κατά τον Ισοκράτη, τα ήθη και τα *ἐπιτηδεύματα*;
3. Ο Ισοκράτης αντιδιαστέλλει τους νόμους από τα επιτηδεύματα. Ως προς τι τα συγκρίνει μεταξύ τους και σε ποια επιχειρήματα στηρίζει τη διαφορά που διαπιστώνει;
4. Με ποιο τρόπο, σύμφωνα με τον Ισοκράτη, είναι δυνατόν να διαμορφωθούν ενάρετοι πολίτες;
5. Ποια είναι η άποψη του ρήτορα για τον μεγάλο αριθμό νόμων και τι υποδηλώνει, κατά τη γνώμη του, η θέσπισή τους²⁷;
6. *τοὺς γὰρ πολλοὺς ὁμοίους τοῖς ἤθεσιν ἀποβαίνειν, ἐν οἷς ἂν ἕκαστοι παιδευθῶσιν*. Να αναλύσετε το περιεχόμενο του χωρίου και να προσδιορίσετε το ρόλο της παιδείας στη διαμόρφωση του ήθους των πολιτών, σύμφωνα με τον Ισοκράτη.
7. α) *Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐκ τούτων τὴν ἐπίδοσιν ... ἐπιτηδευμάτων*
β) *Ἄ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιούντες μανθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταὶ· οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεῖα ἀνδρεῖοι*. Αριστ. Η. Ν., Β 1, 4²⁸

²⁷ Ο Ισοκράτης επικρίνει όσους επιζητούν «τὰ πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων», διότι θεωρεῖ την πολυνομία απόδειξη ότι η πόλη δεν διοικεῖται σωστά και γι' αυτό ακριβώς υπάρχει ανάγκη να θεσπίζονται πολλοί νόμοι προκειμένου να εμποδίζονται οι παρανομίες. Πρόκειται για θέση την οποία διατυπώνει και στον *Περὶ τῆς Εἰρήνης* λόγο του

(§ 50) επισημαίνοντας ότι: «πλείστους δὲ τιθέμενοι νόμους οὕτως ὀλίγον αὐτῶν φροντίζομεν... ὥστε, θανάτου τῆς ζῆμίας ἐπικειμένης ἦν τις ἀλῶ δεκάζων, τοὺς τοῦτο φανερώτατα ποιούντας στρατηγοὺς χειροτονοῦμεν, καὶ τὸν πλείστους διαφθεῖραι τῶν πολιτῶν δυνηθέντα, τοῦτον ἐπὶ τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων καθίσταμεν». Για το θέμα της πολυνομίας παρόμοια είναι και η άποψη του Πλάτωνα, ο οποίος θεωρεῖ ότι οι ισχύοντες νόμοι απαιτούν συμμόρφωση των πολιτῶν με την απειλή της ποινῆς. Οι πολίτες όμως οφείλουν να εναρμονίζονται τη συμπεριφορά τους με βάση τους άγραφους ηθικούς κανόνες και νόμους και όχι με την απειλή της επιβολῆς ποινῆς από τους γραπτούς νόμους.

²⁸ Βλ. σχολικό βιβλίο, σσ. 158-159.

Να συγκρίνετε τις θέσεις των δύο χωρίων και να διατυπώσετε την άποψή σας για τις πεποιθήσεις των δύο ανδρών σχετικά με την κοινωνική συμπεριφορά του πολίτη της εποχής τους.

8. Οι απόψεις του Ισοκράτη για την πολιτική συμπεριφορά του ατόμου θα μπορούσαν να βρουν απήχηση στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

1.2. Συνδυασμός ερωτήσεων ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. *τὰ γε πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων σημείον εἶναι τοῦ κακῶς οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν ταύτην:*
 - α) Συμφωνείτε με την άποψη ότι το πλήθος των νόμων είναι ένδειξη παρακμής;
 - β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
2. α) Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η τοποθέτηση του Ισοκράτη απέναντι στα «πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων» συνεπάγεται και αμφισβήτηση των νόμων;
 - β) Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας²⁹.
3. *οὐδὲν γὰρ ἂν κωλύειν... λαβεῖν παρ' ἀλλήλων:*
 - α) Ποια θέση έχει το επιχείρημα στη δομή του λόγου;
 - β) Να αξιολογήσετε το επιχείρημα λαμβάνοντας υπόψη σας και τη σχέση κοινωνίας - νόμων.

²⁹ Θα πρέπει να διευκρινιστεί επιπλέον ότι, για να ανακτήσει ο Άρειος Πάγος τις παλαιές αρμοδιότητες και εξουσίες του, όπως προτείνει ο ρήτορας, χρειάζεται επάνοδος στο καθεστώς, κατά το οποίο το συγκεκριμένο σώμα αντλεί τις εξουσίες του κυρίως από την ευγενή καταγωγή των μελών του. Βλ. και βιβλίο του καθηγητή, σ. 309.

2. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε το περιεχόμενο κάθε φράσης με μια από τις λέξεις που ακολουθούν εντάσσοντάς την στο κενό πλαίσιο: πρόληψη, πρόσληψη, σύλληψη, ανάληψη, προκατάληψη, αντίληψη, κατάληψη, περίληψη, μετάληψη, ανακατάληψη:

- Η ικανότητα να αντιλαμβανόμαστε μέσω των αισθήσεων.

- Ενέργεια με την οποία γίνεται κάποιος - με τη χρήση βίας - κύριος ξένου εδάφους ή ιδιοκτησίας.

- Η μετοχή των πιστών στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.

- Η αντίληψη που δεν βασίζεται στη λογική.

- Η ένταξη κάποιου στο προσωπικό εταιρείας ή οργανισμού.

- Η βίαιη κατακράτηση και ο περιορισμός κάποιου σε χώρο που ελέγχεται.

- Αποδοχή υποχρέωσης / τραπεζική συναλλαγή η εγκατάσταση κάποιου σε θέση ή αξίωμα για το οποίο έχει επιλεγεί.

- Η σύντομη απόδοση περιεχομένου γραπτού ή προφορικού κειμένου.

- Η εκ νέου κατάληψη.

- Η αρνητική γνώμη ή η δυσμενής προδιάθεση απέναντι σε κάποιον ή κάτι που έχει διαμορφωθεί εκ των προτέρων που βασίζεται σε αυθαίρετες γενικεύσεις.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω περιόδων παίρνοντας την κατάλληλη λέξη από το πλαίσιο:

- Αύριο θα γίνει η των πτυχίων.
- Απλουστεύεται η διαδικασία για την των διαβατηρίων.
- Η του φυγόδικου στις αρχές έγινε αργά το βράδυ.
- Η ευθυνών θα γίνει στην αυριανή συνέλευση των μελών του συλλόγου.
- Η εσφαλμένων πληροφοριών συντελεί στην παραπληροφόρηση της κοινής γνώμης.
- Η ανταλλαγή περιουσιών στην αρχαία Αθήνα λεγόταν
- Η πληροφοριών στους κατακτητές για την αντιστασιακή δράση πολιτών υπήρξε επαίσχυντη ενέργεια.
- Η της πληροφορίας έγινε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από τα μέσα επικοινωνίας.

έκδοση
απόδοση
μετάδοση
επίδοση
αντίδοση
κατάδοση
παράδοση
διάδοση

3. Να γράψετε τα αντίθετα των λέξεων στην αρχαία ελληνική:

- ἐπιμελοῦμαι:
- εὐταξία:
- πλεῖστος:
- ἄγνωϖ:
- ὅμοιος:
- κωλύω:
- ῥάδιον:
- βελτίστους:

4. Να γράψετε τη σημασία του ρήματος *ἀμαρτάνω* στην αρχαία και νέα ελληνική.
5. α) Να γράψετε δύο παράγωγες λέξεις από τα θέματα του ρήματος *λαμβάνω*.
β) Να γράψετε τρεις σύνθετες λέξεις με β' συνθετικό τη λέξη *λαβή*.
γ) Με β' συνθετικό την κατάληξη *-λήπτης* να γράψετε τρεις σύνθετες λέξεις.

Η Ακρόπολη από την Πνύκα